

משפט יצחק

פורים באולם הדיונים

התביעה: שיכור שהזיק רכבו של חברו בפורים

גיליון 1 • חושן משפט ודין תורה

מאת: הרב יצחק דן גרונברגר

כל הזכויות שמורות. אין לפרסם את הגיליון בשלמותו, להעתיקו או לעבדו עיבוד מהותי בלא רשות בכתב. ציטוט קצר ומידתי מותר בכפוף לייחוס מלא ולהפניה פעילה אל grunberger-law.co.il.

שאלה:

לתמוך בו כדי שהוא לא ייפול לצדדים. הבאנו אותו עד החניה בו חונה הרכב שלי, אמרתי ללוי ששכחתי את המפתחות בבית של הרב ג. וחזרתי כדי להביאם, הסברתי לו שישמור על שמעון כי הוא אינו מסוגל לשמור על עצמו. כאשר חזרתי לחניה נדהמתי מהמראה: שמעון קופץ על הגג של הרכב תוך כדי שהוא שר שירי פורים, ולוי יושן במושב האחורי. התוצאה הייתה שהגג התעקם פנימה ועלות התיקון הייתה 15 אלף ש"ח.

כרגע ראובן תובע את שמעון לדין תורה, על כן פנה אלינו לדעת מה סיכויי בתביעתו ומה יעלה בגורלו.

מעשה הגיע לידינו לפני כשנתיים, בראובן התובע את שמעון על שהזיק רכבו בעת שכרותו בפורים, וכך הוא מספר (השמות שונו על מנת לשמור על פרטיותם של המעורבים):

אני שמעון ולוי הלכנו לסעודת פורים אצל הרב דוד ג. בשכונת רמות א' בירושלים, בסעודה דיברנו דיברי תורה, רקדנו הרבה וכמובן קיימנו את מצות היום כמבואר בשו"ע (ס' תרצה' סעיף ב') שחייב איניש לבסומי בפוריא.

שמעון שתה הרבה מאוד בעיקר בעצת לוי באומרו כמקנטר שאין שמעון יכול לשתות כמוהו וכמעט שלא היה מסוגל לחזור הביתה בכוחות עצמו. נאלצנו אני ולוי לעזור לו, היינו צריכים

תשובה:

שהיה זה דרך שמחה כנהוג אז, וסיים שם שיש לקנוס אותו ודבר כזה צריך גדר וסייג כדי שלא יבאו להזיק אחד את השני. וכן פסק הרמ"א (ח"מ ס' שעה' סעיף ט') ז"ל: "מ"מ אם נראה לב"ד לעשות סייג וגדר, הרשות בידם".

האם דין הרמ"א נוהג היום: בערוך השולחן (באו"ח ס' תרצה' סעיף י') הוסיף ז"ל: "ועכשיו בעונותינו הרבים ערבה כל שמחה ואין אנו נוהגים לשמוח כל כך עד שיבא להזיק, ולכן עכשיו כשהזיק חייב לשלם".

החולקים על הרמ"א: נוסף לזה מר"ן הב"י חולק על דברי התה"ד וסובר שהיום אין מנהג לפטור אף במזיק מתוך שמחה וכמ"ש בסימן תרצה', ומש"ה לא הביאו בשו"ע שם. ועוד כ' הגר"א (ח"מ ס' שעה' ס"ק כה) שהרא"ש גם חולק על התה"ד וס"ל שהמזיק מתוך שמחה חייב, וכן משמע לפי התירוח השני של התוס' במסכת סוכה (מה.).

קים לי נגד השו"ע: לפי הנ"ל במקרה דנן שראובן התובע ושמעון הנתבע הינם בחורים מבני עדות המזרח הרי לדעת הר"ע יוסף (יביע אומר ח"ו ח"מ ס' כ"ב) אין שמעון יכול לומר 'קים לי' להיפטר נגד דעת מר"ן בב"י כיון שלא הובאה דעה זו בשו"ע.

אמנם יש חולקים על זה, וע' במנחת יצחק (ח"ו ס' קע) שהעלה שגם ספרדי יכול לומר קים לי כהרמ"א נגד השו"ע (וכן ראיתי כתוב בשם הר" אלישיב זצ"ל). אמנם למעשה הרבה בתי הדין פוסקים דלא כוותיה. (ובמקרה שהתובע אשכנזי ורוצה לתבוע ספרדי למרות שהרמ"א פוטר יש דעות בין הדיינים).

מזיק מתוך שכרות: עוד יש לנו לומר שראובן יכול לטעון שבמקרה זה אין שמעון מזיק מתוך שמחה, שהרי כבר כתב המהרי"ל הובא ברמ"א (או"ח שם) שאין צריך להשתכר כל כך אלא ישתה יותר מלימודו וילך לישון, ופסקו שם הפרי חדש (ס"ק ב') הפרי מגדים (ס"ק ב') והמשנה ברורה (ס"ק ה') כוותיה, וכ' שם השערי תשובה (ס"ק ב') שמי שע"י שתייתו יבוא לידי מעשים שאינם מהוגנים אין לו לשתות כל כך, וא"כ שמעון אינו מזיק מתוך שמחה של מצווה אלא מתוך עבירה על דברי הפוסקים, וכעין מה שכ' הרמב"ם (הלכות יום טוב פ"ו ה"כ) **שלא נצטוונו אלא על שמחה שיש בה עובדת יוצר הכל ולא על הוללות וסכלות**, וכן כתב היש"ש (ס"ק פ"ג ס' ג') **שלא נצטוונו בפורים לשתות כדי להשתגע רק כמ"ש הרמב"ם להירדם בשכרותו עכ"ל**.

כתב בתרומת הדשן (ס' קי') ז"ל: מצאתי הועתק תשובה אחת וז"ל: שמעתי מה"ר טוביה בשם ריב"א, **שכל מאכל שלוקחים הבחורים זה מזה אפילו שלא ברשות, משום שמחת פורים** משעת קריאת המגילה עד לילה סעודת פורים, שהן שני לילות ויום אחד, **אין בהם משום גניבה ולא משום גזילה**. ואין להוסיף לבית דין ואין חוששין עליו, ובלבד שלא יעשו שלא כהוגן על פי שבעה טובי העיר, עכ"ל מתשובה זו". ועל סמך זה פסק הרמ"א באו"ח (ס' תרצה' סעיף ב') "ויש אומרים דאם הזיק אחד את חבירו מכח שמחת פורים, פטור מלשלם".

טעם הפטור: מלשון התה"ד שכ' 'ובלבד שלא ייעשה שלא כהוגן ע"פ שבעה טובי העיר' משמע שטעם הפטור הוא דמוחלין זל"ז מחמת שמחת פורים, ועל כן דוקא בדבר שעשו 'כהוגן' אבל אם עשה 'שלא כהוגן' על זה אין מחילה כי לא נהגו כן.

וכן משמע מדברי רש"י ותוס' במסכת סוכה (מה.) על המשנה 'מיד התינוקות שומטים לולביהן ואוכלים אתרונגיהם' שכתבו "ואין בדבר לא משום גזל ולא משום דרכי שלום כיון שכך נהגו מחמת שמחה". והתוס' הוסיפו שם (ד"ה מיד) "ויש ללמוד מכאן לאותן בחורים שרוכבים בסוסים לקראת חתן ונלחמים זה עם זה וקורעין בגדו של חבירו או מקלקל לו סוסו שהן פטורין **שכך נהגו מחמת שמחת חתן**". וכן פסק הרמ"א (ח"מ ס' שעה' סעיף ט') שאם הזיק ממון חבירו דרך שמחה ושחוק פטור, והוסיף "וכן בשאר דבר שמחה".

וא"כ יוצא שכל המזיק דרך שמחה פטור מלשלם, וא"כ לכאורה הדבר פשוט ששמעון פטור מלשלם עבור הנזק שעשה ברכבו של ראובן, ואין סיבה לחביעה מצד ראובן.

נזק גדול: אמנם טרם אבדה כל תקוה, שהרי מבואר לעיל שהטעם שפטור דמזיק מחמת שמחה הוא מפני שמוחלים זה לזה, וא"כ יש לומר שלא מוחלים אלא בנזק קטן כגון חטיפת מאכלים בפורים או אתרוגים בחג, קריעת הבגדים או נזק גוף קטן בשמחת חתן כלה, מה שאין כן בנידון דידן שהזיק את חבירו בסך אלפי שקלים על זה אין לומר שמוחלים. וכן פסק הב"ח (או"ח ס' תרצה') הובא גם להלכה במשנה ברורה (ס"ק יג') שבנזק גדול חייב לשלם.

גדר וסייג בית דין: נוסף לזה, כבר כ' בתרומת הדשן (סימן רי') על מעשה שאחד דחף את חבירו בתוך הבית הכנסת בעת סיבוב הבימה בהושענות שכן היה מנהגם שהיו דוחפים אחד את השני בעת סיבוב ההושענות, והכיר מתוך העדיפות שגבה בעל התרומת הדשן בבית הדין שהמזיק התכוון להזיק אלא שהזיד על רעהו בערמה לדוחפו בעת ההושענות כדי לטעון

אמנם מצד אחר אולי יש צד לחייב גם את לוי, וזאת מאחר והוא וראובן עזרו לשמעון להגיע לרכב מפני שכרותו, ולוי בעצמו לא היה שיכור, הרי נעשו שניהם כשומרים על שמעון ומהרגע שראובן הודיע ששכח את מפתחות הרכב בבית של הרב ג. וביקש מלוי לשמור על שמעון הרי שהוא מסר את השמירה ליד לוי, ולוי פשע בשמירתו שהרי הלך לישון תוך כדי שהוא משאיר שור מועד (אדם שיכור) ללא השגחה ברשות הרבים, סברא זאת מוצא את מקומה בדברי התוס' ב"ק כא: (ד"ה אדם) שבחרש שוטה וקטן יש בהם דין שמירה וא"כ ה"ה אדם שיכור כלוט שאינו יכול לשמור על עצמו שייך בו דין שמירה ולא נאמר הכלל 'אין שמירה באדם' (אמנם הכלל בניזקים הוא שהיותר פושע הוא זה שחייב לשלם, ובמקרה דנן שמעון יותר פושע מלוי שהרי הוא זה שהכניס את עצמו לאונס של שכרותו של לוי ואין לחייב את לוי במקום שמעון מדין שומר, ואין זה דומה לחש"ו שהזיקו המבואר בתוס' שאין להם אשמה במה שהם חש"ו, ולענין שמירה באדם בשיכור כלוט יש לע' בזה טובא).

שיכור כלוט שהזיק: ואף אם הגיע שמעון לשכרותו של לוי מ"מ עדיין חייב על נזקיו וכמו שפסק היש"ש (ב"ק פ"ג ס' ג') והרעק"א (ח"מ ס' רלה' וס' שעח') וכנה"ג (ס' שעח').

האם אפשר לתובע את לוי: לכאורה הדבר פשוט שאין לחייב את לוי מפני שהסית את שמעון לשתות יותר מהמידה, שהרי אדם אחראי על מעשיו, ואף שלוי הסיתו גם לאחר שלא היה דעתו מיושבת עליו ויש צד לומר שלוי הוא זה שגרם לו לצאת מדעתו, אין זו טענה לחייב את לוי, וכמבואר במסכת עירובין (סוה.) ששיכור דינו כפיקח לכל דבר – למעט נזיקים – אא"כ הגיע לשכרותו של לוי (וכן נפסק בשו"ע ח"מ ס' רלה' סעיף כב' לענין מקח וממכר ובאה"ע ס' מד' סעיף ג' לענין קידושין), ואולי מהני טענה זו – שלוי גרם את הנזק – כדי לפטור את שמעון אילו היה מזיק ללוי עצמו.

העולה מזה:

זכות ראובן לתבוע את שמעון ואולי אף את לוי על הנזק שנגרם ברכבו בפורים, וזאת מכמה טעמים:

1. למרות שמזיק מתוך שמחה פטור היינו מטעם מחילה ולא נאמר דין זה אלא בנזק בקטן ולא בנזק גדול, ונזק של 15 אלף ש"ח בוודאי אינו דבר קטן.
2. אף אם היה נחשב זה נזק קטן מ"מ כבר כ' הערוה"ש שהיום ערבה כל שמחה והמזיק מתוך שמחת פורים או שמחה אחרת חייב לשלם.
3. יתרה מזאת שמעון אינו מזיק מתוך שמחה שהרי כתבו הפוסקים שנכון לנהוג כהרמ"א ומהר"ל ולא להשתכר יותר מדי, והרי שעבר על דברי הפוסקים ואין זה מצווה.
4. גדר מצוות סעודת פורים הוא שמחה שיש בה עבודת השם כמ"ש הרמב"ם, ובכה"ג שמזיק ממון חבירו בסכום כזה אין זה עבודת השם אלא הוללות וסכלות.
5. שיכור שהזיק אפילו שהגיע לשכרותו של לוי חייב כיון שהכניס את עצמו לאונס.
6. יש צד לומר שראובן יכול לתבוע גם את לוי מצד פשיעה בשמירה שהרי מסר שמירת שמעון ללוי, ולמרות שאין דין שמירה באדם מ"מ שיכור גמור שאינו שולט על מעשיו לענין זה נחשב כחרש שוטה וקטן דיש עליהם דין שמירה כדברי התוס', אמנם חיוב שמעון יותר גדול מחיוב לוי והתביעה צריכה להיות כלפיו.
7. והאמת והשלום אהבו.
8. הרב יצחק דן גרונברגר

הדרך לבית הדין מתחילה בהכנה נכונה

לייעוץ פרטני, ניסוח כתבי טענות וערעורים, שילוב מקורות הלכתיים, בוררות או גישור ניתן לפנות למשרדו של הרב יצחק דן גרונברגר.

טלפון: 052-761-6780 • דוא"ל: grunberger-law.co.il • 1666law@gmail.com

זכויות ייחוס: כל הזכויות שמורות. בפרסום ציטוט קצר יש לציין את שם מחבר הגיליון, "משפט יצחק", מספר הגיליון, ולצורך קישור פעיל אל אתר המקור.

המידע בגיליון הוא כללי ותורני ואינו תחליף לייעוץ הלכתי או משפטי פרטני. ההכרעה בכל תיק תלויה בעובדות, בראיות ובשיקול דעתו של בית הדין המוסמך.